

Chto kaszëbsczi jãzëk znaje, ten òbjedze wszëtczé kraje!

Wędrując po Pomorzu Gdańskim krajoznawca dotrze zapewne do starego kaszubskiego miasta Pucka, które otrzymało prawa miejskie już w 1348 roku. Ale początki osadnictwa w tym miejscu sięgają III i IV wieku n. e. w postaci istniejącej tu osady. Osada zapewne została utworzona przez przedstawicieli archeologicznej kultury wielbarskiej, którą obecnie jednoznacznie łączymy z Gotami. Pomorze Gdańskie było miejscem wykształcenia się kultury wielbarskiej, która nasunęła się tutaj na wcześniejszą archeologiczną kulturę oksywską. Zachowało się wiele miejsc związanych z pierwocinami kultury wielbarskiej (fot. 1).

Fot. 1. Grzybnica. Cmentarzysko z I w. n. e. założone przez Gotów (fot. J. Milewski)

Pierwszym zabytkowym obiektem w Pucku na trasie prowadzącej do rynku okaże się barokowy budynek wzniesiony w 1720 roku w konstrukcji ryglowej, który pełnił kiedyś funkcję szpitalika dla ubogich. Obecnie mieści się w nim oddział Muzeum Ziemi Puckiej im. Floriana Ceynowy (fot. 2).

Fot. 2. Dawny szpitalik dla ubogich (fot. J. Milewski)

Po dotarciu na prostokątny Stary Rynek ukaże się nam przestrzeń zabudowana odremontowanymi kamienicami, które stoją na miejscu dawnych warsztatów rzemieślniczych, sklepów kolonialnych i kupieckich, a także licznych w tym mieście targowym zajazdów i gospód. Dominantą w tej

przestrzeni architektonicznej jest neogotycki ratusz z 1865 roku. Na jego szczycie znajduje się herb miasta (fot. 3).

Fot. 3. Neogotycki ratusz w Pucku (fot. J. Milewski)

Na tablicy umieszczonej na ratuszu można dowiedzieć się, że król Jan III Sobieski był starostą puckim, a Kaszubi licznie uczestniczyli w Odsieczy Wiedeńskiej. Sporą niespodzianką będzie odnalezienie na Starym Rynku szklanej manufaktury „Puck Glas”. W jej wnętrzu właściciel pod szklaną podłogą wyeksponował dawny piec do wytapiania szkła (fot. 4).

Fot. 4. Dawny piec szklarski w "Puck Glas" (fot. J. Milewski)

Wędrując w stronę Zatoki Puckiej po przejściu kilkudziesięciu kroków przed podróżnikiem wyłoni się potężna budowla – kościół pw. św. Piotra i Pawła. Kościół ma proveniencję romańską, filary kościoła pochodzą właśnie z XII wieku. Świątynia w obecnym kształcie powstała między 1330 a 1400 rokiem (fot. 5).

Fot. 5. Pucka fara pw. św. Piotra i Pawła (fot. J. Milewski)

Jest przykładem ceglanej architektury gotyckiej. Wyposażenie świątyni w większości pochodzi z okresu renesansu i baroku. Wyjątkiem jest pochodząca z

XIII wieku chrzcielnica wykonana z wapienia gotlandzkiego oraz dwa dzwony. Świątynia jest widoczna daleko z morza, a jej charakterystyczna bryła pozwalała żeglarzom jednoznacznie określić swoje położenie podczas rejsu.

Puck w historii Polski pełnił istotne funkcje. Był włączony do Prus Królewskich. Król Zygmunt II August w 1567 roku uczynił miasto bazą królewskiej floty kaperskiej. Utworzył w ten sposób polską marynarkę wojenną. Kaprowie byli marynarzami, którzy na rozkaz króla, mając zapewnioną ochronę prawną prowadzili działania wojenne przeciwko obcym flotom zagrażającym Polsce. Mieli bardzo wysoki udział w zdobytych łupach. Polska flota kaperska w tamtym czasie liczyła kilkadziesiąt statków. Były nimi najczęściej statki kupieckie, ale uzbrojone. Pamięć o istnieniu tej floty (a istniała tylko 4 lata) pozostała w świadomości mieszkańców Wybrzeża całe wieki. Był pierwszym polskim portem wojennym. Przez kilkadziesiąt lat obronę Pucka i całego wybrzeża organizowali przedstawiciele znanego na Kaszubach rodu Wejherów, Ernest, Jan i Jakub, jako puccy starostwie. Okres wojen szwedzkich w Pucku i na Kaszubach i całym Pomorzu Wschodnim, utrwalił negatywny wizerunek Szwedów, który wszedł do dziedzictwa kulturowego regionu. Synonimem słowa *Szwed* był *rabùsznik*, a w licznych podaniach przekazywanych przez pokolenia aż do pocz. XX w. przedstawiano ich jako grabieżców okradających nie tylko mieszkańców, lecz także kościoły.

Po odzyskaniu niepodległości po I wojnie światowej 10.02.1920r. w Pucku miały miejsce symboliczne Zaślubiny Polski z Morzem. Aktu tego dokonał generał Józef Haller wraz z ministrem spraw wewnętrznych Stanisławem Wojciechowskim. Gen. J. Haller rzucił do wody platynowy pierścień. Dziś w tym miejscu stoi pomnik gen. Józefa Hallera (fot. 6). To nie jedyne upamiętnienie

Fot. 6. Puck. Pomnik gen. J. Hallera w miejscu zaślubin Polski z morzem (fot. J. Milewski)

zaślubin w Pucku. Na fasadzie pobliskiego domu znajduje się mural z postacią generała (fot. 7).

Fot. 7. Mural upamiętniający zaślubiny Polski z Bałtykiem (fot. J. Milewski)

Wojsko odgrywało znaczącą rolę w dziejach miasta. Na przełomie lat 1911/12r. armia niemiecka założyła tu lotniczą stację badawczą Marynarki Wojennej. Natomiast już od 1920r. stacjonowały w Pucku oddziały polskiej Marynarki Wojennej i garnizon Morskiego Dywizjonu Lotniczego. Wybuch II wojny światowej miał dla mieszkańców Pucka tragiczne konsekwencje. Już jesienią 1939r. na podstawie wcześniej przygotowanych list proskrypcyjnych Niemcy aresztowali, a następnie zamordowali w Piaśnicy kilkudziesięciu polskich mieszkańców miasta, przede wszystkim przedstawiciele inteligencji. Wielu mieszkańców trafiło do obozu koncentracyjnego Stutthof. Pieszna ewakuacja wycieńczonych więźniów obozu w czasie srogiej zimy 1945 roku, spowodowała, śmierć wielu z nich. Jedną z tras ewakuacji nazywanej Marszem Śmierci prowadziła do Pucka. Po

wyzwoleniu ciała zmarłych i zamordowanych w czasie marszu przez powiat pucki (razem 234 osoby) zostały pochowane na puckim cmentarzu. Mieszkańcy miasta pamiętają o tych ofiarach.

Wśród wielu znanych osób związanych z tym miastem był również generał Mariusz Zaruski (1867-1941), pionier wychowania morskiego i polskiego żeglarstwa. Był narciarzem, taternikiem i ratownikiem górskim, a także żołnierzem Legionów Polskich i uczestnikiem wojny polsko-bolszewickiej. W latach 1926-1927 był starostą w Pucku. Mieszkańcy miasta wystawili generałowi pomnik-ławeczkę przy wejściu na molo (fot. 8).

Fot. 8. Puck. Pomnik-ławeczka gen. Mariusza Zaruskiego przy wejściu na molo (fot. J. Milewski)

Od wejścia na molo wzdłuż wybrzeża ciągnie się park miejski. Sama Zatoka Pucka to Obszar Natura 2000. Wędrując od portu dociera się na pomnikowy Plac Kaszubski (vis a vis obecnego Urzędu Miasta) będący zapisem historii Kaszub. Już pierwsza inskrypcja wykuta w płycie granitowej umieszczonej w chodniku informuje, że w 1238 roku pojawiła się pierwsza pisemna wzmianka o Kaszubach w bulli papieża Grzegorza IX. Głównym elementem placu jest pomnik Antoniego Abrahama (1869-1923) zwanego „królem Kaszubów” (fot. 9). Wywodził się z rodziny bezrolnego komornika. Był pisarzem ludowym i propagatorem polskości Pomorza. Od 1909 roku był komiwojażerem firmy Singer, produkującej maszyny do szycia i rowery. Wykorzystując to wędrował po całych Kaszubach, agitując za polsnością. Organizował wiece ludowe, najczęściej przed kościołami po zakończeniu mszy. Atakował porządek pruski. Był szykanowany przez władze pruskie, karany aresztem i grzywnami. Po I wojnie światowej był m.in. delegatem na konferencję pokojową w Paryżu. Tam żądał przyłączenia Kaszub do Polski twierdząc, że *Nie ma Kaszub bez Polonii, a bez*

Fot. 9. Puck. Pomnik Antoniego Abrahama (fot. J. Milewski)

Kaszub Polski. Był jednak rozczarowany nową rzeczywistością, w której Kaszubów zepchnięto na dalszy plan. Był rzecznikiem budowy portu morskiego w Gdyni i jej dalszego rozwoju. W 1922 r. został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski „za zasługi położone dla Rzeczypospolitej Polskiej na polu pracy obywatelskiej”. Ulice Antoniego Abrahama są w większości miast, miasteczek i wsi na Kaszubach.

Na Placu Kaszubskim dociekliwy etnograf znajdzie kaszubski żart. Na drewnianej beczce została umocowana figurka węgorza (fot. 10), a obok umieszczono napis o treści: *Aby stać się w pełni Fajną Kaszubką i Fajnym Kaszubą należy dotknąć węgorza w najwęższym jego miejscu, zajrzeć mu*

Fot. 10. Puck. "Cudowny" węgorz Kaszubów (fot. J. Milewski)

w oczy i szepnąć do niego: „të téż jes fejn”... . Przechadzając się po Pucku krajoznawca na każdym kroku będzie spotykał kaszubskie ślady w postaci napisów w języku kaszubskim, upamiętnienia ważnych wydarzeń, kaszubskie zdobienia domów i strojów, itp. Napotkaną w rynku cukiernię również ozdabiają elementy zdobień kaszubskich, a pracujące tam ekspedientki są ubrane w stylizowane stroje kaszubskie. Również słodycze mają swoje korzenie w miejscowej kuchni. Nieopodal fary znajduje się restauracja serwująca ryby (ceny nie odbiegają wcale od cen w innych częściach Wybrzeża), która jest rodzinną firmą od wielu, wielu lat. Wewnątrz właściciele ozdobili ją rodzinną dokumentacją w postaci zdjęć, kserokopii, różnych bibelotów i sprzętów, pokazującą historię tej rodziny, rozwój firmy, ważne wydarzenia na tle wydarzeń miasta. W oczekiwaniu na zamówioną potrawę można spokojnie obejrzyć prezentowane pamiątki.

Puck powinien znaleźć się w „portfelu” każdego krajoznawcy pozwalając poznać zawiłą i dumną historię tej części Polski.

Janusz Milewski